

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ У СФЕРІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуті механізми та напрямки сучасної системи оподаткування України з точки зору їх соціальності спрямованості. Визначені негативні тенденції у суспільстві, які свідчать про неравномірний розподіл податкових зобов'язань між різними верствами населення в залежності від їх доходів. Проведено аналіз взаємозв'язку справедливого оподаткування та рівня поповнення державного та місцевого бюджетів. Запропановано внести зміни в окремі норми податкового законодавства з метою встановлення оптимального рівня оподаткування для усіх верств населення, що у перспективі сприятиме підвищенню рівня поповнення бюджетів країни та поліпшенню добробуту її населення.

Ключові слова: податкова політика, об'єкт оподаткування, негативні тенденції, наповнення бюджетів, соціальна справедливість, податкове законодавство, вартість.

Постановка проблеми. Основна мета державної податкової політики полягає в організації наповнення дохідної частини бюджету держави з різних джерел для покриття витрат, пов'язаних із виконанням нею своїх функцій. Одним із головних принципів податкової політики є принцип справедливості та соціальної спрямованості. Для реалізації даного принципу держава повинна встановлювати таку систему оподаткування, яка враховує всі фактори діяльності юридичних і фізичних осіб – доходи і споживання, майно і приріст капіталу, ресурсну забезпеченість і віддачу вкладених коштів та ін. Принцип соціальної справедливості реалізується не завдяки пошуку і впровадженню найбільш «справедливого» податку, а шляхом поступового встановлення оптимальної структури та рівня оподаткування, які мають максимально задовольняти всі верстви населення, господарюючі суб'єкти. Проте сьогодні цей принцип навіть частково не є реалізованим. Підтвердженням даного факту є такі соціальні тенденції:

а) масовий виїзд професіоналів усіх галузей та молоді за кордон для працевлаштування з метою отримання достойної заробітної плати, бо в Україні їхня праця не оплачується належним чином та підлягає високому оподаткуванню;

б) зосередження великого обсягу капіталу заможних українців на рахунках банків офшорних зон зарубіжних країн. Ко-

шти не інвестуються в економіку України, а використовуються за кордоном;

в) понад 2/3 національного багатства зосереджено у руках сотні заможних сімей, проте під пресінг оподаткування підпадає 96-99 відсотків бідного населення, неспроможного поповнити бюджет;

г) корупція – основна причина зниження інвестиційної привабливості української економіки та поповнення бюджетів. Головною причиною недовіри інвесторів є відсутність гарантії захисту прав власності, верховенства права та рівності усіх перед законом. Відповідно до останнього звіту Всесвітнього економічного форуму, що вивчає глобальну конкурентоспроможність країн світу, за рівнем захисту прав власності Україна посідає 129 місце серед 144 держав, за ефективністю правової системи - 141 із 144 країн світу, за ефективністю державних інститутів - 129 місце;

д) безпорадність влади в боротьбі з тіньовою економікою. Згідно з оцінками податківців, обсяг тіньового сектора становить, як мінімум, 350 мільярдів гривень на рік. При цьому цей обсяг розподіляється в такий спосіб: 170 мільярдів гривень становить зарплата в «конвертах», 100 мільярдів — доходи власників активів — виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 мільярдів — неофіційні платежі, 45 мільярдів гривень — основні засоби, матеріальні ресурси та послуги тіньового сектора. Найбільшу питому вагу

(60 відсотків) в загальному обсязі тінювих коштів становлять кошти середнього класу, який неспроможний боротися надмірними податками, 40 відсотків – кошти заможних громадян, для яких в Україні працює «вибіркове правосуддя».

Перелічені сучасні тенденції свідчать про неравномірний розподіл податкового навантаження між заможними верствами населення, середнім класом та людьми з невеликими статками.

Питання встановлення соціальної справедливості при оподаткуванні, а також поповнення місцевого бюджету є актуальним та може бути предметом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Причини недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами відображені у роботах І.Шмири [1], М.Томчинської [7], В.Чайки [9]. Проте питання соціальної складової як однієї з причин виникнення даної ситуації залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті. Виявити прогалини законодавчої бази оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової та запропонувати внесення змін до законодавства з метою запобігання наслідків недоотримання коштів місцевим та державним бюджетами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкове законодавство України містить ряд норм, які потребують змін відповідно до головного принципу податкової політики соціальної справедливості.

1. Проблеми адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Сьогодні все більш актуальним в Україні є питання ефективності введення нових майнових податків, які є джерелом наповнення місцевих бюджетів. Запровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є одним із завдань щодо реформування податкової системи України в цілому.

Згідно підпункту 2 пункту 5 статті 265 Податкового Кодексу України, ставки податку встановлюються за рішенням сільської, селищної або міської ради у від-

сотках до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. метр бази оподаткування.

Відповідно до змін, внесених до Податкового Кодексу Законом України від 04.07.2013 №403-VII «Про внесення змін до статті 265 Податкового кодексу щодо об'єктів житлової нерухомості» (надалі – Закон №403), ставки податку для фізичних осіб встановлюються в таких розмірах:

а) не більше 1 відсотка - для квартири/квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. метрів, або житлового будинку/будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. метрів;

б) 2,7 відсотка - для квартири/квартир, житлова площа яких перевищує 240 кв. метрів, або житлового будинку/будинків, житлова площа яких перевищує 500 кв. метрів;

в) 1 відсоток - для різних видів об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку, сумарна житлова площа яких не перевищує 740 кв. метрів;

г) 2,7 відсотка - для різних видів об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку, сумарна житлова площа яких перевищує 740 кв. метрів.

Таким чином, Законом №403 передбачено встановлення ставок податку в залежності від сумарної житлової площі об'єктів оподаткування, які перебувають у власності фізичної особи, однак не взято до уваги фактор місцезнаходження об'єкту оподаткування. В результаті податок розраховується за однаковими ставками по об'єктах, незалежно від того, чи вони розташовані у закинутому Богом і людьми селі, чи у районі престижних хатинок під столицею, чи в АР Крим та інших курортних зонах.

2. Неєфективні ставки податку на доходи фізичних осіб. Статтею 167 Податкового кодексу України ставка податку на доходи фізичних осіб збільшена до 17 %, але не для всіх. Для тих, чий місячний зарібок більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, із суми переви-

щення вказаного розміру доведеться платити податок за ставкою 17 %. Таким чином, якщо заробіток не перевищує 10-ти кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становитиме 15 %. Чи спряла зазначена норма закону встановленню соціальної справедливості? Адже пересічні співвітчизники, чий місячний заробіток більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати та заможні громадяни, чий статок набагато більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати будуть оподатковуватися за однаковою ставкою в 17 відсотків.

3. Відсутність декларування видатків високопосадовців. Податковим законодавством передбачено декларувати доходи, проте зовсім не приділяється уваги видаткам, за якими можна визначити реальний обсяг доходів громадян та запобігти таким чином ухилення від оподаткування. Верховна Рада України не підтримала внесення змін до законів України, що стосуються декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування та їхніх родичів. За цей законопроект проголосувало лише 118 народних депутатів з 418 зареєстрованих в залі (для ухвалення рішення необхідно 226 голосів).

Законопроект пропонував спеціальну систему декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування, та їхніх близьких родичів (членів сім'ї, дітей, батьків, братів і сестер, онуків, усиновителів, усиновлених). Пропонувалось зобов'язати всіх посадовців - від президента, прем'єр-міністра і голови Верховної Ради до суддів, військовослужбовців і голів держпідприємств - подавати декларації про свої доходи і витрати. Звітувати повинні були ті, хто претендував на ці посади, звільнені з держслужби і члени їхніх сімей. Декларація повинна була містити інформацію про рухоме і нерухоме майно, спільних власників (не підлягає декларуванню лише рухоме майно вартістю менше 10 прожиткових

мінімумів), цінні папери, корпоративні права, активи і фінансові зобов'язання.

При цьому в законопроекті було встановлено, що декларуванню підлягають всі витрати на оплату товарів, робіт і послуг, якщо фактична або ринкова вартість окремого товару, роботи і послуги перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості укладених операцій для отримання відповідного товару, роботи і послуги, а також незалежно від наданих продавцем (виконавцем) розстрочок, відстрочень або знижок.

Народні депутати також не підтримали зміни до Кримінального кодексу України, що стосуються посилення відповідальності за посадові злочини, здійснені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування. Даний законопроект підтримали лише 104 народних депутати з 418 зареєстрованих в залі. Законопроект пропонував посилити покарання для вищих посадових осіб за такі злочини, як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, легалізація (відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом), порушення законодавства про бюджетну систему тощо.

У проекті закону пропонувалося доповнити Кримінальний кодекс України санкціями, які припускають довічне ув'язнення для вищих посадових осіб, що скоїли дані злочини. Контролювати отримання незаконних заробітків повинні б були податкові органи та спеціально створений уповноважений орган, який отримає право доступу до банківської таємниці.

Таким чином, відсутність інформації про витрати дає змогу ухилитися від оподаткування.

4. Не введений податок на розкіш. У червні минулого року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект № 10558 «Про внесення змін до Податкового Кодексу щодо оподаткування багатства і предметів розкоші». Так, згідно з проектом закону, предметами розкоші будуть вважатися взуття, вироби з хутра, шкіри, килими, текстиль, предмети мисте-

цтва, антикваріат, за які власники виклали понад 30 мінімальних зарплат (32190 грн). Обкладатися податком будуть також вироби з дорогоцінних металів або дорогоцінних (напівдорогоцінних) каменів, годинники, мобільні телефони, зброя, за які сплачено понад 20 мінімальних зарплат (21460 грн). Податок буде стягуватися один раз при купівлі в сумі 10% від вартості на момент покупки або ввезення на митну територію України. Власники літаків і вертольотів будуть платити щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен кілограм злітної маси. Приміром, за вертоліт Eurocopter зі злітною масою приблизно в 3,5 т доведеться платити 7511 грн. Яхти та інші плавзасоби для спорту і відпочинку з потужністю двигуна від 75 кВт також будуть недешевим задоволенням - їм доведеться платити щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен 1 кВт потужності, тобто яхта з потужністю двигуна в 75 кВт обійдеться в 16 095 грн. Втім, судна старше 20 років обкладатися податком не будуть.

Податок на розкіш платитимуть не тільки найбагатші українці. Разом з податком на дорогі речі планується стягувати і податок на високі доходи. Якщо вони перевищують 16095 грн на місяць (понад 15 мінімальних зарплат на 1 січня), ставка податку для суми перевищення збільшиться до 20% (для всіх інших цей податок зараз становить 15%).

Якщо ж сума доходів в місяць перевищує 10 730 грн (10 мінімальних зарплат), буде стягуватися 17% з суми перевищення. Податковий тягар за елітну нерухомість буде варіюватися від 4292 до 8584 грн. До цієї категорії законодавці віднесли квартири понад 200 кв м і будинки більші за 400 кв м. Власники таких апартаментів зобов'язані будуть платити кожен рік 2% від мінімальної зарплати за кожен квадратний метр, тобто 4292 грн за квартиру в 200 "квадратів" і 8584 грн за будинок в 400 "квадратів".

Любителів потужних автомобілів, та автомобілів представницького класу також очікує податковий "сюрприз". Автомобілі з об'ємом двигуна понад 3400 куб. см, мотоцикли з об'ємом двигуна понад 800 куб. см

будуть коштувати їх власникам 20% від мінімальної зарплати за кожні 100 куб. см. Наприклад, за Mercedes S600 з об'ємом двигуна в 5500 куб. см доведеться платити 11 803 грн. Транспортні засоби, яким більше 7 років, податком обкладатися не будуть.

Проте даний законопроект має певні недоліки. По-перше, заможним верствам населення нові процентні ставки оподаткування навряд чи зіпсують настрої, адже бізнесмени знайдуть спосіб відходу від сплати цього податку. Тим більше що податком пропонують обкласти тільки власність, зареєстровану на території України.

А ось середній клас буде платити по максимуму, оскільки він не має можливості захиститися від прогалин у законодавстві та чиновницького свавілля. Багато експертів вважають, що головною небезпекою цього податку є те, що він може перетворитись у покарання за багатство і буде частіше застосовуватися до середнього класу, а не до багатіїв, які можуть уникати податків. Середній клас практично не використовує офшори, не реєструє майно в юрисдикції інших країн, не вигадує схем володіння дорогою власністю. Але у більшості представників середнього класу є простора квартира, заміський будинок або дорогий автомобіль, які й потраплять під оподаткування в першу чергу.

По-друге, на мою думку, основу багатства заможних верств населення становлять трансфертне ціноутворення, а також відсотки, дивіденди, роялті - так звані пасивні доходи, які й потрібно обкласти податком, проте не враховані в законопроекті.

Слід також додати, що до його часу даний законопроект так і не був ухвалений Верховною Радою України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В статті визначені негативні тенденції соціальної незахищеності населення, а також виявлені прогалини у законодавчій базі оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової, що призводить до недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами. Ними є :

- не врахування місця розташування об'єктів нерухомості при встановленні місцевими радами ставок податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

- неефективні ставки оподаткування податком на доходи фізичних осіб;

- відсутність декларування видатків високопосадовців;

- не врахування у законопроекті, яким планується ввести податок на розкіш, оподаткування відсотків, дивідендів, роялті.

Враховуючи вищезазначене, необхідно внести такі зміни у законодавство України:

- ввести обов'язкову норму декларування витрат громадянами;

- ввести новий незалежний орган з боротьби з корупцією;

- ввести диференційовані ставки оподаткування податком на нерухомість в залежності від місця розташування об'єкта житлової нерухомості;

- врегулювати повернення грошей українських магнатів з офшорних зон та обкладення їх податком на доходи фізичних осіб;

- визначити механізми виявлення коштів на рахунках у банках, роялті та інших з метою обкладення їх податком на розкіш.

Література

1. Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : збірник тез Міжнародної наук. – практ. конф. (Київ, 17–18 березня 2011 р.) Держ. подат. адмін. України; редкол. : І.П.Шмир - Ірпін', 2011. – Ч.1. – 331 с.

2. Данілов О. Д., Фліссак Н. П. Податкова система та шляхи її реформування /Навчальний посібник - К.: Парламентське вид-во, 2011. – 87 с.

3. Захожая В.Б. Система оподаткування та податкова політика/В.Б. Захожая, Я.В.Литвиненко.– К.: ЦНЛ, 2012. – 369 с.

4. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України/ Петрович Й //Банківська справа - 2012. - № 6. – с. 43-47.

5. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: монографія / А.М. Соколовська. – К.: Вид-во «Знання-Прес», 2013. – 454 с.

6. Тарангул Л. Л. Регіональна податкова політика: зміст і особливості її реалізації /Тарангул Л. Л.//Фінанси України - 2012. - № 10. - 33 с.

7. Томчинська М. Оцінка податкової політики в Україні та її майбутні перспективи/ М. Томчинська //Економіст - 2011. - № 6. — 12 с.

8. Федосов В.М. Податкова система України/ В.М.Федосов, Л.С. Опарін, Г.О. П'ятаченко. – К.: Либідь, 2011. – 427 с.

9. Чайка В.В. Науково – практичні засади адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу / В.В. Чайка//Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2012. - № 3. - 133 с.

10. Чуприна А. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід/ А. Чуприна// Вісник податкової служби України: інформац. – аналіт. журнал. – 2011. – № 10. – С. 6–8.

References

1. Harmonizatsiya opodatkovannya v umovakh hlobalizatsiy nykh ta intehratsiyniyh protsesiv : zbirnyk tez Mizhnarodnoi nauk. – prakt. konf. (Kyiv, 17–18 berezhnya 2011 r.) Derzh. podat. admin. Ukraïny; redkol. : I.P.Shmyr - Irpin', 2011. – CH.1. – 331 s.

2. Danilov O. D., Flissak N. P. Podatkova systema ta shlyakhy її reformuvannya /Navchal'nyy posibnyk - K.: Parlament's'ke vyd-vo, 2011. – 87 s.

3. Zakhzhaya V.B. Systema opodatkovannya ta podatkova polityka/V.B. Zakhzhaya, YA.V.Lytvynenko.– K.: TSNL, 2012. – 369 s.

4. Petrovych Y. Problemy rozvytku ta shlyakhy vdoskonalennya podatkovoї polityky Ukraïny/ Petrovych Y //Bankivs'ka sprava - 2012. - № 6. – s. 43-47.

5. Sokolovs'ka A.M. Podatkova systema derzhavy: teoriya i praktyka stanovlennya: monohrafiya / A.M. Sokolovs'ka. – K.: Vyd-vo «Znannya-Pras», 2013. – 454 s.

6. Taranhul L. L. Rehional'na podatkovaya polityka: zmist i osoblyvosti її realizatsii /Taranhul L. L.//Finansy Ukraïny - 2012. - № 10. - 33 s.

7. Tomchyns'ka M. Otsinka podatkovoi polityky v Ukraïni ta її maÿbutni perspektyvy/ M. Tomchyns'ka //Ekonomist - 2011. - № 6. — 12 s.

8. Fedosov V.M. Podatkova systema Ukraïny/ V.M.Fedosov, L.S. Oparin, H.O. P'yatachenko. – K.: Lybid', 2011. – 427 s.

9. Chaÿka V.V. Naukovo – praktychni zasady adaptatsii podatkovoho zakonodavstva Ukraïny do zakonodavstva Yevropeÿs'koho Soyuzu / V.V. Chaÿka//Naukovyÿ visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukraïnky. – 2012. - № 3. - 133 s.

10. Chupryna A. Opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osib: mizhnarodnyÿ dosvid/ A. Chupryna// Visnyk podatkovoi sluzhby Ukraïny: informats. – analit. zhurnal. – 2011. – № 10. – S. 6–8.

Хмеленко И. В.

Принцип справедливости и социальной направленности в сфере налоговой политики Украины

В статье рассмотрены механизмы и направления современной системы налогообложения Украины с точки зрения их социальной направленности. Определены негативные тенденции в обществе, которые свидетельствуют о неравномерном распределении налоговых обязательств между разными слоями населения в зависимости от их доходов. Проведен анализ взаимосвязи справедливого налогообложения и уровня пополнения государственного и местного бюджетов. Предложено внести изменения в отдельные нормы налогового законодательства с целью установления оптимального уровня налогообложения для всех слоев населения, что в перспективе будет способствовать повышению уровня пополнения бюджетов страны и улучшению благосостояния ее населения.

Ключевые слова: налоговая политика, объект налогообложения, негативные тенденции, наполнение бюджетов, социальная справедливость, налоговое законодательство, стоимость.

Khmelenko I.

The principle of equity and social orientation of the tax system of Ukraine

The article deals with the mechanisms and trends of the modern tax system in Ukraine in terms of their social orientation. Identified negative trends in the society, which showed uneven distribution of tax liabilities between the different layers of the population, depending on their income. The analysis of the relationship of fair taxation and the level of recruitment of state and local budgets. Proposed to amend certain provisions of the tax legislation in order to establish the optimal level of taxation for all segments of the population, which in the future will increase the level of recruitment budgets of the country and the welfare of its people.

Keywords: tax policy, the object of taxation, the negative trend of filling the budget, social justice, tax laws, cost.

Рецензент: Калінеску Т. В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Calinescu T. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Taxation Department Volodymyr Dahl East ukrainian national university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@taxation.lg.ua

*Стаття подана
09.09.2013 р.*

